

Θέμα

Όταν ο Φειδίας πήγε φυλακή

Το «κράτος της διαφθοράς» ίσως είναι λίγο... παλιότερο απ' όσο νομίζουμε: Ο Περικλής είχε κατηγορηθεί για σπατάλη στην Ακρόπολη, ο Δημοσθένης εξορίστηκε για χρηματισμό, ο Θεμιστοκλής και ο Αριστείδης αλληλοκατηγορούνταν για ατασθαλίες. Τότε βέβαια οι ένοχοι καταδικάζονταν...

Της ΔΗΜΗΤΡΑΣ ΜΥΡΙΑΛΛΑ

Πώς θα σας φαινόταν αν μαθαίνατε ότι ο Φειδίας φυλακίστηκε για το χρυσελέφαντινο άγαλμα της Αθηνάς, ο Περικλής κατηγορήθηκε για σπατάλη στην Ακρόπολη, ο Θεμιστοκλής είχε μάλλον... μακρό χέρι, ο Αριστοτέλης στηλίτευσε τον πλουτισμό κάποιων εφοριακών τη στιγμή που η άμεση φορολογία θεωρούνταν προσβλητική για τους Αθηναίους, ενώ ένας από τους πιο στενούς συνεργάτες του Μεγάλου Αλεξάνδρου ήταν μέγας καταχραστής; Αλλά και στο Βυζάντιο: τους τελευταίους αιώνες, τους αιώνες της μεγάλης κρίσης και της πτώσης, οι πλούσιοι γίνονταν πλουσιότεροι και οι φτωχοί φτωχότεροι.

Όσο ειδυλλιακή εικόνα κι αν μας αρέσει να έχουμε για τους «αρχαίους ημών προγόνους», η διαφθορά είναι σύμπτωμα όλων των καιρών. Υπάρχει όμως μια βασική διαφορά τού τότε με το τώρα: «Εκείνη την εποχή, οι θεομοί και το νομοθετικό πλαίσιο αποθάρρυναν τέτοια φαινόμενα και όταν εμφανίζονταν το πολιτειακό σύστημα τα εξόριζε κυριολεκτικά και συμβολικά», επισημαίνει στο «7» ο καθηγητής Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, Παναγιώτης Βαλαβάνης.

Το ίδιο το πάλτιεμα, λοιπόν, δεν δίστασε να ορίσει δικάσιμο για τον Περικλή, αφού τα μνημεία της Ακρόπολης συνδέθηκαν ίσως με τη μεγαλύτερη κατάχρηση της εποχής. Η χρήση των χρημάτων του ταμείου της Αθηναϊκής Συμμαχίας, αλλά και οι υποψίες ότι ο Φειδίας νόθευσε το κράμα χρυσοῦ του αγάλματος της Αθηνάς, αμαύρωσαν, τότε, το έργο. Δεδομένου όμως ότι το πάλτιεμα δεν ήταν «ελέω θεοῦ» αλλά... «ελέω πολιτών», κινήθηκαν όλοι οι ελεγκτικοί μηχανισμοί της εποχής. Αν και ορίστηκε δικάσιμος, ο Περικλής δεν δικάστηκε ποτέ, διότι ξεκίνησε ο Πελοποννησιακός Πόλεμος. Ωστόσο, πριν ξεκινήσει η ανέγερση του ναού της Αθηνάς Νίκης, ελεγκτές ξεσκόνησαν

τη μελέτη του Καλλικράτη. Όσο για τον Φειδία, δικάστηκε και απέδειξε την αθωότητά του. Αλλά αμέσως μετά κατηγορήθηκε για αλαζονεία επειδή είχε απαθανάσει τον εαυτό του και τον Περικλή στην ασπίδα της Αθηνάς και φυλακίστηκε!

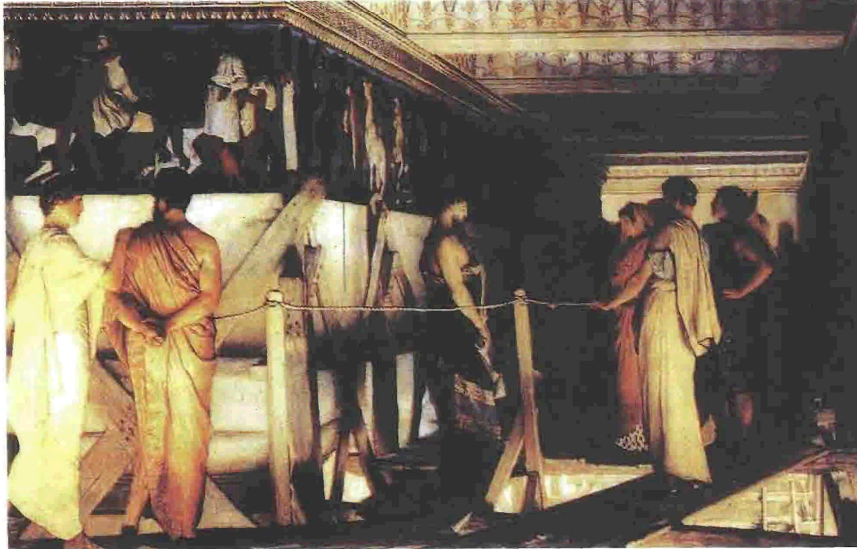
Η πολύ οικεία σε μας διένεξη των πολιτικών που συνοψίζεται στο «ποιος έκλεψε περισσότερο από τον άλλον», διαδραματίστηκε ανάμεσα στον δημοκρατικό Θεμιστοκλή και τον συντηρητικό Αριστείδα, τον επονομαζόμενο «δίκαιο». Ο Αριστείδης, ως υπεύθυνος των δημόσιων εσόδων, κατηγορήσε τον Θεμιστοκλή για κατάχρηση. Ο δεύτερος, όμως, όχι μόνο κατάφερε να τον παύσει από τα καθήκοντά του, αλλά τον κατηγορήσε, επίσης, για ατασθαλίες. Οπως σημειώνει στο βιβλίο του «Οψεις του αρχαίου ελληνικού κόσμου» ο καθηγητής Αρχαιολογίας του ΑΠΘ, Μ. Τιβέριος, όταν ο Αριστείδης επανήλθε στη θέση του, απευθυνόμενος στα πλήθη, είπε: «όταν εκτελούσα ευσυνείδητα τα καθήκοντά μου, με αποδοκιμάζατε. Τώρα που έχω αφήσει τους κλέφτες να αλωνίζουν το δημόσιο χρήμα, σας φαίνομαι σπουδαίους».

Το δωράκι του Δημοσθένη

Όμως και ο Δημοσθένης το 324 π.Χ. εξορίστηκε από την Αθήνα με την κατηγορία ότι συνεργάστηκε με τον μεγαλύτερο καταχραστή της εποχής, τον Αρπαλο. Στον τελευταίο ο Μέγας Αλέξανδρος είχε αναθέσει την ευθύνη των οικονομικών της στρατιάς και αργότερα του θησαυροφυλακείου της Βαβυλώνας. Καθώς όμως ήταν άπληστος καταχραστής και φοβήθηκε την οργή του Μεγάλου Αλεξάνδρου, δραπετεύσε στην Αθήνα. Ο Δημοσθένης αρχικά εισηγήθηκε την απέλασή του, αλλά, έπειτα από μια γενναία... δωρεά από τον Αρπαλο, άλλαξε γνώμη...

Και ενώ εμείς ετοιμαζόμαστε να πληρώσουμε τους σκληρότερους φόρους, οι πολίτες της αρχαίας Αθηνάς όχι μόνο δεν τους είχαν σε καμία υπόληψη, αλλά στην κλασική Αθήνα η άμεση φορολογία θεωρούνταν προσβλητική και τυραννική. «Η οποιαδήποτε φορολογία εργασίας και περιουσίας λογίζονταν ως ασύμμετρη προς

την ιδιότητα του ελεύθερου πολίτη», αναφέρει ο Μ.Τιβέριος. Επειδή, όμως, καμία κρατική μηχανή δεν μπορεί να λειτουργήσει διαφορετικά, εξαιρέθηκαν μεν οι πολίτες, αλλά τους φόρους τους επωμίστηκαν οι μέτοικοι (οι ξένοι που διέμεναν στην Αθήνα).

Οι μόνοι πολίτες που πλήρωναν ήταν όσοι έκαναν ατιμωτικά επαγγέλματα, όπως οι «πορνοβοσκοί», ή τυχοδιωκτικά, όπως οι θαματοποιοί, διότι τότε θεωρούνταν τυχοδιώκτες, ενώ από το χριστιανισμό και μετά είναι... σταιρ. Και κυρίως πλήρωναν οι «έχοντες και κατέχοντες» πολίτες, με τη μορφή της «εισφοράς» για τις έκτακτες λειτουργίες της πόλης, όπως κάλυψη πολεμικών αναγκών, δραματικούς και μουσικούς αγώνες κ.ά. Και επειδή, όπως είναι φυσικό, στους έχοντες καθόλου δεν άρεσε να πληρώνουν, έρχονταν σε διενέξεις μεταξύ τους προκειμένου να αποφύγουν τις εισφορές. Και κάπως έτσι η Δημοκρατία μετέφερε την... κρίση στα πλούσια στρώματα της κοινωνίας και το έκανε τόσο επιτυχημένα ώστε, όπως αναφέρει

και πάλι ο Μ. Τιβέριος, ένας ολιγαρχικός Αθηναίος του 5ου αι. έλεγε ότι «ο λαός απαιτεί να παίρνει χρήματα και να τραγουδά, να τρέχει, να χορεύει, να ταξιδεύει, να έχει ο ίδιος χρήμα και οι πλούσιοι να γίνουν φτωχότεροι».

Όσο για τους εφοριακούς, το επάγγελμα απαντάει και στη Σπάρτη. Μάλιστα ο Αριστοτέλης στα «Πολιτικά» του είναι πολύ σαφής: «Δανθασμένες είναι και οι ρυθμίσεις για τους εφόρους. Παρά το ότι είναι η σημαντικότερη εξουσία, ωστόσο προέρχονται από όλο το λαό και πολλές φορές συμβαίνει να παίρνουν το αξίωμα πολύ φτωχοί άνθρωποι, που χρηματίζονται εξαιτίας της φτώχειας τους». Και συμπληρώνει: «Ο τρόπος απονομής του αξιώματος είναι παιδαριώδης. Επρεπε να εκλέγονται από όλο το λαό και όχι όπως γίνεται τώρα. Αλλωστε, δεν είναι διακεκριμένοι πολίτες και, επειδή παίρνουν σοβαρές αποφάσεις, θα ήταν καλύτερα να κρίνουν με βάση γραπτή νομοθεσία και όχι αυθαίρετα. Ούτε όμως η ζωή τους συμβαδίζει με τους νόμους. Οι έφοροι ζουν με

Πάνω, πίνακας του Άλμα Ταντέμα που απεικονίζει τον Περικλή και την Ασπασία στο εργοτάξιο του Παρθενώνα, όπου θαυμάζουν τη ζωφόρο. Αριστερά, το άγαλμα της Αθηνάς Παρθένου από το Βαρβάκειο, ρωμαϊκό αντίγραφο του χρυσελεφάντινου αγάλματος του Φειδία. (Από το βιβλίο της Αλκίστης Χωρέμη-Σπετσιέρη «Ακρόπολη», εκδ. Μίλητος.)

άνεση, ενώ οι άλλοι με σκληρούς περιορισμούς, με αποτέλεσμα να μην αντέχουν τη ζωή τους και να καταπατούν τους νόμους, για να απολαύσουν κρυφά τις σωματικές ηδονές...».

Φαίνεται πως το αρχαιότερο επάγγελμα, εκτός από αυτό που όλοι ξέρουμε, είναι και του τραπεζίτη, που δεν έχαιρε καμίας εκτίμησης από τους πολίτες της Αρχαίας Αθήνας. Και μπορείτε να υποφιαστείτε το γιατί: Οι τράπεζες και τότε σχετίζονταν με δάνεια και γι' αυτό ο Πλάτων στους «Νόμους» ζητά να απαγορευτούν τα έντοκα δάνεια. Εδώ, όμως, έρχεται το πολίτευμα το οποίο με τους νόμους θέτει εμπόδια σε κάθε σκοτεινό ανθρώπινο ένστικτο που επιζητά τον ληστρικό πλουτισμό. Οι τραπεζίτες, λοιπόν, ήταν έντιμοι και ήταν επειδή δεν είχαν άλλη επιλογή, αφού τραπεζίτες επιτρεπόταν να γίνουν μόνο οι μέτοικοι, οι οποίοι δεν είχαν δικαίωμα στην κατοχή ακίνητης περιουσίας. Ετσι, όταν δάνειζαν, δεν μπορούσαν να υποθηκεύσουν περιουσίες των πολιτών.

Ιερά με τόκο!

Ολ' αυτά, όμως, αφορούν τις ιδιωτικές τράπεζες. Διότι υπήρχαν και κρατικές και ήταν τα μεγάλα Ιερά (π.χ. Δήλος) στα οποία οι ιδιώτες κατέθεταν τα λεφτά τους χωρίς τόκο. Όταν εμφανίστηκαν οι ιδιώτες, τα Ιερά άρχισαν και εκείνα να βάζουν τόκους, αλλά κατόπιν κρατικής έγκρισης.

Πολλούς αιώνες αργότερα, οι ευκατάστατοι έγιναν απρόθυμοι στις εισφορές. «Οι έχοντες να ανοίξουν τα βαλλάντια και τα κιβώτιά τους» γράφει ο αρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Συμεών στον τελευταίο βυζαντινό αυτοκράτορα, Κωνσταντίνο Παλαιολόγο, καταγγέλλοντας ότι οι πλούσιοι «θησαυρίζουσι» και διαπράττουν κάθε λογής αδικίες εις βάρος των φτωχών. Η αλαζονεία, δε, ήταν τόσο απροκάλυπτη, ώστε, όπως σημειώνει η καθηγήτρια Βυζαντινής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο της Κρήτης, Τόνια Κιουσοπούλου, «αυτόπτες μάρτυρες της Αλωσης λένε ότι ακόμα και οι τουρκοί στρατιώτες εντυπωσιάστηκαν από τους θησαυρούς που βρήκαν στα σπίτια των πλουσίων, οι οποίοι κατηγορήθηκαν ότι δεν συνεισέφεραν καθόλου στις αμυντικές δαπάνες της πόλης». Πριν από την Αλωση, η ανερχόμενη τάξη των εμπόρων, που αντικατέστησε την παλιά αριστοκρατία, είχε τον έλεγχο της πόλης και εμπλεκόταν στα δημόσια έργα, όχι όπως άλλοτε, μόνο για λόγους κύρους και υστεροφημίας, αλλά και με άλλα κίνητρα... Ο Μανουήλ Παλαιολόγος Ιάγαιρις, λίγα χρόνια πριν από την Αλωση, ανέλαβε την επισκευή των τειχών και κατηγορήθηκε ότι καταχράστηκε δημόσιο χρήμα. ●

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Μιχάλης Τιβέριος, «Οφεις του Αρχαίου Ελληνικού Κόσμου, (αν)επίκαιρες αρχαιολογικές συμβολές», 2007, εκδ. Πατάκη.
- Τόνια Κιουσοπούλου, «Βασιλείς ή Οικονόμος, πολιτική εξουσία και ιδεολογία πριν την Αλωση», 2007, εκδ. Πόλις.

■ Αθήνα... όπως ΔΝΤ;

Μπορεί οικονομικές και πολιτικές αντιστοιχίες να μην υπάρχουν, αλλά η Ε.Ε. δεν είναι ο πρώτος οικονομικός συνασπισμός στην ιστορία της Ευρώπης και το ΔΝΤ δεν είναι ο πρώτος οργανισμός που παρεμβαίνει με το πρόσχημα της βοήθειας.

Η Αρχαϊκή Συμμολιτία διήρκεσε 130 χρόνια, σε αυτήν συνασπίστηκαν 44 κράτη, τα οποία θεσμοθέτησαν και

νομισματική ένωση με κοινό νόμισμα.

Όμως στη Δηλιακή Συμμαχία, που εξελίχθηκε σε Αθηναϊκή Ηγεμονία, προσχώρησαν 400 μέλη κάτω από μία κοινή πολιτική και κοινό νόμισμα. Ο Ψουκιδίδης είχε από την αρχή αμφισβητήσει τους σκοπούς της συμμαχίας και έλεγε ότι η περσική απειλή είναι το πρόσχημα, ο πλούτος είναι η αιτία. Και έτσι έγινε... Η Αθήνα πλούτιζε από τις εισφορές και εισέβαλε βίαια σε όσους είτε αρνούσαν να συμμαχήσουν (π.χ. Κάρυστος) είτε επιθυμούσαν να φύγουν, όπως η Νάξος, η Θάσος, η Μήλος.

Και βέβαια ως πόλη-ηγεμόνας δεν

έχανε την ευκαιρία να επεμβαίνει όπου της ζητούσαν βοήθεια... Όταν, η Εγεσθα, πόλη της ΒΔ Σικελίας, ζήτησε από την Αθήνα να επέμβει για να λυθεί η διένεξη που είχε με τον Ξελινούτα εξαιτίας μιας αμφισβητούμενης μεταξύ τους περιοχής, οι Αθηναίοι δέχτηκαν αμέσως, σκεπτόμενοι ότι είναι μια πολύ καλή ευκαιρία να επέμβουν και στα πράγματα της Σικελίας. Όμως εδώ η Αθήνα έπεσε στην παγίδα που έστησε, διότι οι Εγεσταίοι παραπλάνησαν ότι έχουν χρήματα και οι Αθηναίοι επεχείρησαν την ολέθρια τελικά σικελική εκστρατεία το 415 π.Χ.